

Mohinur TO'RAXONOVA,
Termiz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi
E-mail: rustamkhurramo@mail.ru

TDPI dotsenti, p.f.n M. Norbosheva taqrizi asosida

BO'LAJAK PEDAGOGLARDA KASBIY O'Z-O'ZINI ANGLASH KOMPONENTINI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIY PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Annotatsiya

Ushbu maqolada zamonaviy pedagog shaxsi va uning obrazi, o'qituvchi shaxsiga qo'yiladigan talablar, uning psixologik xususiyatlari va hozirgi zamon o'qituvchisi qanday bo'lishi kerakligi yoritib berilgan. Pedagogik mahorat o'qituvchi sifatining muhim tarkibiy qism, o'quvchi bilan ishlash texnikasi kabi masalalar ham yoritilgan.

Kalit so'zlar: Zamonaviy o'qituvchi, psixologiya, pedagogik mahorat, pedagogik muloqot ijodkor, notiq, kompetentlik, pedagogik – psixologik qonuniyatlar, innovatsion ta'lim.

PROFESSIONAL SELF-CONCEPTION OF FUTURE EDUCATORS SOCIO-PSYCHOLOGICAL COMPONENT OF FORMATION CHARACTERISTICS

Annotation

This article describes the personality of a modern pedagogue and his image, the requirements for a teacher, his psychological characteristics, and what a modern teacher should be. Pedagogical skill is an important component of the teacher's quality, issues such as the technique of working with students are also covered.

Key words: Modern teacher, psychology, pedagogical skill, creative pedagogical communication, speaker, competence, pedagogical-psychological laws, innovative education.

ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ САМОКОНЦЕПЦИЯ БУДУЩИХ ПЕДАГОГИ СОЦИАЛЬНО ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ КОМПОНЕНТ ФОРМИРОВАНИЯ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Аннотация

В данной статье описывается личность современного педагога и его образ, требования к учителю, его психологические особенности, а также то, каким должен быть современный педагог. Педагогическое мастерство является важной составляющей качества учителя, также освещаются такие вопросы, как техника работы с учениками.

Ключевые слова: Современный педагог, психология, педагогическое мастерство, творческое педагогическое общение, оратор, компетентность, педагогико-психологические закономерности, инновационное образование.

Kirish. Bugungi kunda mamlakatimizda "Ta'lim va fan sohasini rivojlantirish, uzluksiz ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, sifatli ta'lim xizmatlari imkoniyatlarini oshirish, mehnat bozorining zamonaviy ehtiyojlariga mos yuqori malakali kadrlar tayyorlash siyosatini davom ettirish"1 kabi vazifalar belgilangan. Oliy ta'lim tizimida ilg'or xorijiy tajribalar asosida bo'lajak psixologlarning amaliy kompetentligini shakllantirishga erishish"2 va rivojlantirishning amaldagi metodikasi va o'quv – uslubiy ta'minotini zamonaviy yondashuvlar asosida takomillashtirish zarur, sifatli pedagogik xizmatlar imkoniyatini oshirish, mehnat bozorining zamonaviy ehtiyojlariga muvofiq pedagoglar shtatini ko'paytirish, yuqori malakali pedagog kadrlarni tarbiyalash muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947-sonli "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni, 2017 yil 20 apreldagi PQ-2909-sonli "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora - tadbirlari to'g'risida"gi, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 5 iyun 2018 yildagi PQ-3775 sonli "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora - tadbirlar to'g'risida" gi Qarorlarida, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining

2019 yil 12 iyuldan, "O'quvchilarni psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash ishlarini yanada takomillashti-

rish to'g'risida"gi Qarori hamda 2019-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirish strategiyasida "O'zbekiston Respublikasining 2030 yilga borib Global innovatsion indeks reytingi bo'yicha ustuvor vazifa etib belgilangan.

Tahlil va natijalar. Mazkur vazifalarni amalga oshirishda mutaxassislar innovatsion amaliy kompetentligi rivojlantirish muhim o'rin tutadi. Demak bo'lajak pedagoglarning amaliy kompetentligini shakllantirish jarayoni pedagogik jarayonda samarali faoliyat ko'rsatishning didaktik asosidan iborat ekan. Shuningdek, Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy o'zligini oshirishda Oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak pedagoglarning amaliy kompetentligini takomillashtirish jarayoniga yondashuv,

mutaxassislar tayyorlashning me'yoriy, tashkiliy, o'quv uslubiy, axborot va moddiy texnik sharoitlari tizimining monitoring qilish barcha fanlarni o'qitishda e'tiborni yanada kuchaytirish lozimligini ko'rsatadi. Mutaxassislik fanlarini o'qitishda pedagogik ilmining o'ziga xos qonuniyatlaridan kelib chiqqan holda, ta'lim oluvchilarda ilmiy munosabat va xususiyatlarni shakllantirish maqsadini ko'zlash zarur:

talabalarga o'z sohasiga bo'lgan qiziqish (bilish hoxishi) va faoliyat (biror narsani aniqlash uchun amaliy faoliyat yuritish hoxishini uyg'otish).

Moyillik ya'ni yangi bilimlarni olish natijasida ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi o'zini pedagogik – psixologik qonuniyatlar, tamoyil, faktlar haqidagi ma'lumotlarni bir

tizimga joylashtira olish va amaliyotda qo'llay olish kompetentligini shakllantirish lozim.

Shu o'rinda innovatsion ta'lim texnologiyalariga to'xtalib o'tish lozim. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari deganda o'qitishning texnik vositalari yoki kompyuterlardan foydalanish tushunilmaydi, balki bu oliy ta'lim tizimida o'qitish samaradorligini oshiruvchi omillarni tahlil qilish, hamda usul va materiallarni qo'llash, qo'llanilayotgan usullarni monitoring qilish yo'li orqali ta'lim jarayonini loyihalashtirish yo'llarini ishlab chiqish demakdir.

Innovatsion ta'lim texnologiyalari ta'limning belgilangan maqsadi va bo'lajak pedagoglarning bilim darajasiga ko'ra o'quv faoliyatini boshqarishning nazariy loyihasi va pedagogik tizimining amalida bo'lishini ta'minlovchi zarur vositalar tizimidir. Bu vositalar kasbiy o'zlikni anglashda xodimning o'z kasbiy tajribasi, kasbi, olam, jamiyat haqidagi bilimlarini o'z ichiga oluvchi murakkab jarayon sifatida namoyon bo'ladi, Ular asosida muayyan muammolarni bartaraf etish, kasbiy faoliyatdagi vazifalarni hal qilish, shuningdek, o'zidan malakali mutaxassis obrazini yaratishning o'ziga xos usullari shakllanadi. Shu bilan bir qatorda bugungi kunda respublikamizda o'z-o'zini boshqarishga doir ko'plab psixologik tadqiqotlar olib borilganligiga qaramasdan, bo'lajak pedagoglarni tayyorlash jarayonida kreativ o'z-o'zini boshqarishni shakllantirish va rivojlantirish masalasi maxsus tadqiqot predmeti bo'lmagan. Bo'lajak pedagogning kasbiy o'zini o'zi rivojlantirishning ichki sharoitlarini hisobga olgan holda, ular mutaxassisning kasbiy ahamiyatli shaxsi bilan bevosita bog'liqligini ta'kidlaymiz. Bo'lajak pedagogning kasbiy jihatdan o'zini o'zi rivojlanishiga ta'sir qiluvchi asosiy kasbiy ahamiyatli fazilatlaridan biri bu uning kasbiy jihatdan tengligi hisoblanadi. Asosiy motiv faoliyat mazmuniga qiziqish bo'lgan haqiqiy ijtimoiy-pedagogik yo'nalishning mavjudligi, kasbiy faoliyat shaklida yuqori natijalarga erishishga, doimiy o'z - o'zini takomillashtirishga va o'zini o'zi rivojlantirishga yordam beradi. Ammo Bo'lajak pedagog shaxsining kasbiy yo'nalishining haqiqiy ijtimoiy-pedagogik turi, bizning fikrimizcha, axloqiy - kasbiy faoliyatga psixologik tayyorgarlik muvaffaqiyatli rivojlana olmaydi. Bugungi kunda ijtimoiy o'qituvchilarning ma'naviy - psixologik tayyorgarligi muammosi ko'p jihatdan bo'lajak mutaxassisning ijtimoiy-pedagogik faoliyatining samaradorligini belgilaydigan va natijada uning kasbiy o'zini o'zi rivojlantirishiga hissa qo'shmoqda. Axloqiy va psixologik tayyorgarlikning bir qismi bo'lgan munosabatlar, qiziqishlar, intilishlar, e'tiqodlar, tamoyillar birgalikda ijtimoiy-pedagogik sohalarining qadriyat yo'nalishlarini ifodalaydi. Ijtimoiy pedagogning qadriyat yo'nalishlari kasb talablariga adekvat bo'lishi uchun uning qadriyatlar tizimi mazmunan insonparvar bo'lishi kerak. Binobarin, o'z-o'zini tarbiyalash jarayoni uchun zarur shart-sharoitlarga o'z-o'zini tarbiyalash uchun shaxsiy tafakkurni rivojlantirish; "jamiyat mutaxassisidan kasbiy bilimlarni kengaytirish va chuqurlashtirish uchun o'z ustida doimiy ishlashni talab qiladigan shunday vaziyatning mavjudligi" kiradi. Talabalar orasida kasbiy o'z-o'zini tarbiyalashga bo'lgan ehtiyojning paydo bo'lishining eng umumiy sharti - bu talabalik pozitsiyasidan ("Men talabaman, menga o'qiting") mutaxassis lavozimiga ("Men kelajakman"), ijtimoiy pedagogga "Men o'zimni ushbu mas'uliyatli lavozimga tayyorlayapman") o'tishdir. Bunday ehtiyojning shakllanishi kasbiy kompetensiyani saqlash vositasi va shaxsning faol shaxs sifatida ishlashining eng muhim shartidir.

Tanlangan tashqi va ichki sharoitlar yig'indisi bo'lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini amalga oshirishni hisobga olish ularning kasbiy o'zini o'zi rivojlantirishiga foydali ta'sir ko'rsatadi, bu inson faoliyatining ko'p komponentli shaxsiy va kasbiy ahamiyatga ega jarayoni bo'lib, u o'z mustaqil faoliyatini idrok etishga yordam beradigan, shuningdek, o'z-o'zini takomillashtirish va professional bo'lish vositasi bo'lgan shaxsiy kasbiy faoliyat uslubini shakllantirish zarur bo'ladi.

Shuningdek, psixologiyada kreativ o'z-o'zini boshqarish strukturalari, mazkur hodisani shakllantirish va rivojlantirish usullarini ochib beradigan tadqiqotlar deyarli uchramaydi. Harakatlar strategiyasida "uzluksiz ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, sifatli ta'lim xizmatlari imkoniyatlarini oshirish, mehnat bozorining zamonaviy ehtiyojlariga mos yuqori malakali kadrlar tayyorlash siyosatini davom ettirish" ustuvor vazifa etib belgilandi.

Xulosa. Xulosa o'rinda shuni takidlash joizki, Oliy ta'limda faol usullardan foydalanish, yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlashning zaruriy sharti bo'lib, ijobiy ko'plab natijalarga olib keladi. Shu bilan birga, bunday shart-sharoit bo'lajak o'qituvchilarni faol o'quv-bilish faoliyatiga jalb qilish orqali bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishga keng imkon beradi. Oxir - oqibat sohaga oid barcha ma'lumotlar talabalarning shaxsiy bilimlariga aylanadi. Hozirgi zamon o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligi va uning shaxsiy hamda kasbiy kamolotiga (psixologiyasiga) yuksak talablar qo'yadi:

a) mamlakatimiz ijtimoiy-tarixiy taraqqiyotining barcha bosqichlarida o'qituvchining shaxsiy yuksak ijtimoiy mavqega ega bo'lib, xalqning etnik ongi va tafakkuri namunasi sifatida e'zozlangan. Zamonaviy o'qituvchi ham ana shunday yuksak ijtimoiy mavqeni egallashi nazarda tutilgan.

b) ilmiy psixologiyaning tahlillariga ko'ra ta'lim va tarbiya shakli, mazmuni va mohiyatiga binoan milliy-etnik hodisa bo'lib, xalqning ongi, qarashlari, qadriyatlarini o'zida mujassamlashtiradi.

c) hozirgi zamon o'qituvchisi kasbiy faoliyatga moslashuvining samarali kechishi zamonaviy o'qitish metodlarining o'ziga xos xususiyatlarini mukammal egallaganligi, amaldagi ta'lim va tarbiya tamoyillariga qat'iy rioya qilishi, zamonaviy o'qituvchi uchun zarur bo'lgan kasbiy bilim, shaxsiy hamda kasbiy xislatlarni o'zida mujassamlashtirganligi va undan kasbiy faoliyatida oqilona foydalana olishi bilan belgilanadi.

d) Zamonaviy o'qituvchining kasbiy tayyorgarligi jarayonida, o'qituvchi egallashi zarur bo'lgan psixologik-pedagogik tarbiyaviy ta'sirlarning majmui mazkur etnik jamoaga xos axloqiy, ijtimoiy-huquqiy va ishlab chiqarish mehnati me'yorlarining evolyusiyasiga mos tushishi hamda tarbiyalanuvchilarning mazkur psixologik-pedagogik ta'sirlarga moslasha olish imkoniyatlarini ham e'tiborga olishi zarur. Shu bilan bir qatorda, O'qituvchining mustaqil bilim egallashi va malakasini oshirishi zaruriy shartlardandir. Sharq mutafakkirlari: "o'qituvchi o'zi o'qib tursagina - o'qituvchi bo'la oladi, agar o'qishni to'xtatib qo'yar ekan, unda o'qituvchilik ham so'nadi, deb haqqoniy aytganlar. Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy o'zini o'zi takomillashtirish motivatsiyasi - bu mutaxassislarning kasbiy o'zini o'zi takomillashtirish jarayonini belgilaydigan, yo'naltiradigan va tartibga soladigan barcha motivlar va shart-sharoitlar majmuidir.

ADABIYOTLAR

1. "Bo'lajak pedagoglarda kreativ o'z-o'zini boshqarishni shakllantirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari" Musinova Ruxshona Yunusovna Toshkent:2019.
2. Kizi M. T. A. (2022). Solutions to the problem in the development of intellectual property of modern educational technologies.

3. Narbasheva M. A. (2021). The importance of pedagogical and psychological literacy of parents in preparing children for school education. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(1), 728-732.
4. Нарбашева М. А.(2021). Оилавий муносабатларнинг таълим-тарбия самарадорлигига таъсири. Таълим ва инновацион тадқиқотлар. (maxsus son) 165-169.
5. То'рахонова М. (2023). Bo 'lajak o 'qituvchilarning kasbiy o'zligini anglashining psixologik omillari.Журнал Педагогик и психологии в современном образовании, 3(3), 54-59.
6. Бозорова М.,& Турахонова,М.(2021).Роль этнопедагогикки в процессе совершенствования национальной системы образования. Энигма, (32), 82-86.